

Zmiany w zarządzaniu jakością w polskich szpitalach

Quality management changes in Polish hospitals

IWONA ŁOPACIŃSKA, ZBIGNIEW TOKARSKI, ANDRZEJ DENYS

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

Wprowadzenie. Usługi medyczne należą do grupy usług spersonifikowanych o szczególnym charakterze, dotyczą relacji, w której odbiorca czynnie uczestniczy w procesie jej powstawania. Publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej oferują swoje produkty.

Cel badań. Analiza wpływu zmian, które w wyniku implementacji systemu zarządzania jakością wpłynęły na pracę personelu medycznego.

Materiał i metody. Dane zebrano wśród personelu medycznego pracującego przed wdrożeniem systemu zarządzania jakością wg normy ISO 9001-2000 w dwóch szpitalach na terenie Polski. Posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety dla pacjentów i narzędzia badawczego w postaci autorskiego kwestionariusza ankiety.

Wyniki. Większą aprobatę wyrazili respondenci szpitala Publicznego, którzy istotnie częściej uważali, że procedury, standardy i monitorowanie prac pomagają w leczeniu i opiece pielęgniarstwie 96,00%. Tylko 75,00% ($p=0,00002$) ankietowanych ze szpitala Niepublicznego miało takie samo zdanie na ten temat.

Wniosek. Pracownicy szpitala Publicznego i Niepublicznego w podobny sposób odczuli zmiany w jakości zarządzania po wprowadzeniu normalizacji.

Słowa kluczowe: zarządzanie jakością w ochronie zdrowia, satysfakcja pacjenta

Introduction. Medical service is a personified service of a specific nature. It concerns a relation in which the recipient participates actively in the creation of the service. Both public and non-public health care institutions offer their product.

Aim. To analyze the changes which influenced the work of medical staff as a result of the implementation of quality management system.

Materials & Methods. The data were gathered among the medical staff of two Polish hospitals, who worked there before the introduction of ISO 9001:2000 quality management systems. The method of a diagnostic survey was used, together with the technique of the patient survey. The research tool was the author's questionnaire.

Results. The respondents from the public hospital expressed more approval, as they more frequently (96%) considered the procedures, standards and the monitoring of their work helpful in treatment and nursing care. Only 75.00% ($p=0.00002$) of the non-public hospital respondents had such an opinion on this subject.

Conclusion. The employees of both the public and the non-public hospitals similarly acknowledged the management quality changes after the introduction of normalization.

Key words: quality management in health care, patient satisfaction

© Hygeia Public Health 2014, 49(2): 343-347

www.h-ph.pl

Nadesłano: 21.05.2014

Zakwalifikowano do druku: 09.06.2014

Adres do korespondencji / Address for correspondence

dr n. med. Iwona Łopacińska
Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi
ul. Rewolucji 1905 r. nr 64, 90-222 Łódź
tel. 42 299 55 73, fax 42 299 56 74
e-mail: ilopacinska@ahelodz.pl

Wstęp

Jednym z problemów dotyczących zdrowia publicznego w krajach UE jest jakość opieki zdrowotnej, dostęp do świadczeń zdrowotnych, relacje kosztów do efektów, ocena jakości świadczeń zdrowotnych ale także kadra i jej kwalifikacje [1].

Usługi medyczne należą do grupy usług spersonifikowanych o szczególnym charakterze, dotyczą relacji, w której odbiorca czynnie uczestniczy w procesie jej powstawania. Publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej oferują swoje produkty. Te pierwsze utworzone są przez organy administracji publicznej, niepubliczne zaś utworzone są przez różnych pracodawców. W obecnych czasach jedne i drugie stały się firmami oferującymi swój produkt – usługę medyczną. Zdolność

przetrwania na rynku firm oferujących usługę medyczną zależy od umiejętności dostosowania procesów wewnątrz organizacji do środowiska zewnętrznego.

Wdrażanie systemu zarządzania jakością wg normy ISO 9001-2000 ma związek z mechanizmami rynkowymi. Wolny rynek tego specyficznego sektora usług wymusza wprowadzenie zmian, które w obliczu nieudolnych prób reform zaowocować mogą poprawą jakości świadczeń medycznych. Organizacje medyczne w wyniku wdrożenia systemu zarządzania jakością zaburzyły istniejącą dotychczasową równowagę, która polegała na relacji zależności: szef – podwładny. Normalizacja stworzyła nową metodę kierowania koncentrującą się na takich działaniach, by pracownicy mogli swoją pracę wykonywać lepiej, coraz lepiej.

Nowoczesne zarządzanie zmienia relacje między kierownikiem a podwładnym; kierownik powinien stać się doradcą i kolegą, powinien wspierać inicjatywę pracownika, wyrażać uznanie oraz konstruktywnie krytykować. Taki aspekt zarządzania powinien zaowocować większą autonomią pracownika, umożliwić pracownikom dostrzec wizję rozwoju placówki. Czy tak się stało w tych placówkach, w których wdrożono system zarządzania jakością według normy ISO 9001-2000? Niniejsza praca jest skierowana do osób pracujących w placówkach medycznych spotykających się z implementacją normalizacji, jak również do tych, którzy normalizację kojarzą z nadmierną biurokracją.

System zarządzania jakością Hamrol i Mantura definiują jako całość wyodrębnioną z systemu zarządzania organizacji [2].

Zarządzanie jakością określa: strukturę organizacyjną, działania czyli procedury, procesy, standardy, instrukcje, zasoby materialne i niematerialne. Określa również uprawnienia do wykonywania określonych czynności, sposób przepływu informacji, dokumentacji [3].

Jakość nie posiada jednolitej interpretacji, każdy odbiera ją inaczej, we właściwy dla siebie sposób. Treść jakości wynika z kontekstu, z jakiego dokonywana jest analiza. Jakość ma niewątpliwie charakter interdyscyplinarny. Można o niej mówić z perspektywy technicznej, humanistycznej, ekonomicznej, rozpatrywana jest także w ujęciu medycznym [4].

Rodzina norm ISO 9000 definiuje jakość jako stopień, w którym inherentne właściwości produktu spełniają wymagania. „Inherentny” – jako przeciwny do „przypisany” – oznacza „istniejący sam w sobie, szczególnie tak istniejący jako stała właściwość” [3]. Jakość to ogół cech produktu lub usług stanowiących o jego lub jej zdolności do zaspokojenia jasno określonych bądź przewidywalnych potrzeb [5].

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) definiuje jakość w obszarze ochrony zdrowia jako rezultat połączenia jakości technicznej, czyli sposobu użycia środków i organizacji usług [6].

Analizując powyższe definicje, można stwierdzić, iż jakość nie jest stanem idealnym, lecz obiektywnym celem, do którego należy dążyć na każdym etapie pracy. O jakości w nowoczesnej ochronie zdrowia powinien decydować całościowo. Bez względu na przestrzeganie standardów medycznych, właściwa opieka, estetyka pomieszczeń i komfort przebywania pacjenta oraz rodziny w szpitalu [7].

W placówkach ochrony zdrowia jakość usług podlega ocenie pacjentów i ich rodzin. Potrzeby pacjenta można zidentyfikować w oparciu o badania rynkowe, np. pomiary satysfakcji.

Cel badań

Autorzy oczekują, iż podejmowane zagadnienia oraz doświadczenia personelu z implementacji systemu będą pomocne w zrozumieniu istoty jakości w placówkach ochrony zdrowia. Niniejsza praca ma zatem na celu ukazanie istotnych zmian, które w wyniku implementacji systemu zarządzania jakością wpłynęły na pracę personelu medycznego.

Metody

W celu przeprowadzenia badań posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety dla pacjentów i narzędzia badawczego w postaci autorskiego kwestionariusza ankiety. Ankieta składała się z 37 pytań dotyczących zagadnień zarządzania jakością w ochronie zdrowia a mianowicie ukazanie zmian, które zaszły w wyniku implementacji systemu zarządzania jakością według normy ISO 9001-2000, w wybranych placówkach ochrony zdrowia.

Uzyskane wyniki badań poddano analizie statystycznej. Wartości analizowanych parametrów mierzalnych przedstawiono przy pomocy wartości średniej, mediany i odchylenia standardowego a dla niemierzalnych przy pomocy liczności i odsetka [8].

Materiał

Badania ankietowe przeprowadzono wśród personelu medycznego pracującego przed wdrożeniem systemu zarządzania jakością wg normy ISO 9001-2000 w dwóch szpitalach na terenie Polski. Jeden funkcjonuje jako Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej drugi jako Niepubliczny.

Badaniami objęto grupę 200 respondentów będących pracownikami: szpitala Niepublicznego – 100 osób (50%) i szpitala Publicznego – 100 osób (50%). W grupie badanych ze szpitala Niepublicznego 92% stanowiły kobiety, zaś 8% mężczyźni. Wśród badanych ze szpitala Publicznego 91% to kobiety, a 9% mężczyźni. Wśród ankietowanych ze szpitala Niepublicznego najliczniejszą grupę stanowili badani w wieku do 35 lat (37%) i w przedziale wiekowym 41-50 lat (33%), natomiast w grupie ze szpitala Publicznego najliczniejszą grupę stanowili ankietowani w wieku 36-40 lat (32%) i 41-50 lat (32%). Średni staż pracy ankietowanych ze szpitala Niepublicznego wynosił $9,36 \pm 8,50$ lat, natomiast ze szpitala Publicznego $17,09 \pm 7,78$ lat. Badani z placówki Niepublicznej najczęściej mieli staż pracy do 5 lat (46%), zaś z placówki Publicznej od 11-20 lat, (41%). Całkowity staż pracy w zawodzie wśród respondentów ze szpitala Niepublicznego wynosił $14,67 \pm 10,55$ lat, zaś wśród badanych ze szpitala Publicznego $18,64 \pm 8,03$ lata. Ankietowani w placówce Niepublicznej najczęściej pracowali w zawodzie ponad 20 lat (31%), natomiast w placówce Publicznej od 11 do 20 lat (47%). Zarówno

w grupie ze szpitala Niepublicznego jak i Publicznego ankietowani najczęściej pracowali na stanowisku pielęgniarki (82% vs. 80%). Ankietowani ze szpitala Niepublicznego najczęściej posiadali wykształcenie średnie (50%), 31% badanych wykazało się wykształceniem wyższym, 19% wyższym zawodowym. W grupie ankietowanych ze szpitala Publicznego 66% badanych legitymowało się wykształceniem średnim, 28% wyższym i 6% wyższym zawodowym.

Wyniki

Respondenci w większości uważali, że procedury, standardy i monitorowanie pracą pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu (n=171; 85,50%), natomiast 9,50% (n=19) badanych stwierdziło, że nie i 5% (n=10) nie miało zdania.

Ankietowani ze szpitala Publicznego istotnie częściej uważali (tab. I), że procedury, standardy i monitorowanie pracą pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu (96%) w porównaniu z ankietowanymi ze szpitala Niepublicznego (75%), (p=0,00002).

Ankietowane pielęgniarki i ratownicy medyczni istotnie częściej uważali, że procedury, standardy i monitorowanie pracy pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu (90,06%), niż ankietowani lekarze (58,62%). Stwierdzone różnice były istotne statystycznie (p=0,00001); (tab. II).

Ankietowani z wykształceniem średnim istotnie częściej uważali (tab. III), że procedury, standardy i monitorowanie pracy pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu (89,66%), niż respondenci z wykształceniem wyższym (79,76%), (p=0,04).

Kobiety istotnie częściej uważały, że procedury, standardy i monitorowanie pracy pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu (87,98%), niż mężczyźni (58,82%), (p=0,004); (tab. IV).

Ankietowani ze szpitala Niepublicznego twierdzili najczęściej, że w wyniku wdrożenia normalizacji uległa zmianie dokumentacja (93%), przepływ informacji między komórkami szpitala (71%), organizacja pracy (86%) oraz sposób dokumentowania czynności (86%), natomiast najrzadziej zmianom uległy warunki finansowe (28%) i lokalowe (23%).

Respondenci ze szpitala Publicznego przyznali, że w wyniku normalizacji najczęściej zmianom uległa dokumentacja (99%), przepływ informacji między komórkami organizacji (90%), sposób dokumentowania czynności (97%) i organizacja pracy (90%), natomiast rzadko warunki finansowe (24%) i lokalowe (16%). W wyniku przeprowadzonej analizy statystycznej stwierdzono, że po wdrożeniu normalizacji w szpitalu Publicznym istotnie częściej zmiany dotyczyły dokumentacji (p=0,03), przepływu informacji między komórkami organizacji (p=0,0007) oraz sposobu

Tabela I. Opinia na temat, czy procedury, standardy i monitorowanie pracą pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu z uwzględnieniem miejsca pracy
Table I. Opinions on whether procedures, standards and work monitoring help treatment and care – by place of work

Szpital	Tak n %	Nie/nie wiem n %	Razem n %
Niepubliczny	75 75,00%	25 25,00%	100 100,00%
Publiczny	96 96,00%	4 4,00%	100 100,00%
Razem	171 85,50%	29 14,50%	200 100,00%

Analiza statystyczna: $\chi^2=17,79$; p=0,00002*

Tabela II. Opinia na temat, czy procedury, standardy i monitorowanie pracy pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu z uwzględnieniem stanowiska pracy
Table II. Opinions on whether procedures, standards and work monitoring help treatment and care – by work station

Stanowisko	Tak n %	Nie/nie wiem n %	Razem n %
Pielęgniarka /ratownik medyczny	154 90,06%	17 9,94%	171 100,00%
Lekarz	17 58,62%	12 41,38%	29 100,00%
Razem	171 85,50%	29 14,50%	200 100,00%

Analiza statystyczna: $\chi^2=19,77$; p=0,00001*

Tabela III. Opinia na temat, czy procedury, standardy i monitorowanie pracy pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu z uwzględnieniem wykształcenia
Table III. Opinions on whether procedures, standards and work monitoring help treatment and care – by education

Wykształcenie	Tak n %	Nie/nie wiem n %	Razem n %
Wyższe	67 79,76%	17 20,24%	84 100,00%
Średnie	104 89,66%	12 10,34%	116 100,00%
Razem	171 85,50%	29 14,50%	200 100,00%

Analiza statystyczna: $\chi^2=3,85$; p=0,05*

Tabela IV. Opinia na temat, czy procedury, standardy i monitorowanie pracy pomagają w leczeniu i pielęgnowaniu z uwzględnieniem płci
Table IV. Opinions on whether procedures, standards and work monitoring help treatment and care – by gender

Płeć	Tak n %	Nie/nie wiem n %	Razem n %
Kobiety	161 87,98%	22 12,02%	183 100,00%
Mężczyźni	10 58,82%	7 41,18%	17 100,00%
Razem	171 85,50%	29 14,50%	200 100,00%

Analiza statystyczna: $\chi^2=8,44$; p=0,004*

dokumentowania czynności (p=0,005), natomiast w pozostałych zakresach nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic pomiędzy szpitalami (p>0,05); (tab. V).

Tabela V. Opinia ankietowanych na temat, zmian jakie wystąpiły po wdrożeniu normalizacji w Szpitalu Publicznym i Szpitalu Niepublicznym
Table V. Respondents' opinions on changes after the introduction of normalization

Zmiany	Szpital Niepubliczny				Szpital Publiczny				Analiza statystyczna
	Tak		Nie		Tak		Nie		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
dokumentacja	93	93,0	7	7,0	99	99,0	1	1,0	$\chi^2=4,69$ $p=0,03$
systemy szkoleń i kursów	52	52,0	48	48,0	63	63,0	37	37,0	$\chi^2=2,48$ $p=0,12$
przepływ informacji między komórkami organizacji	71	71,0	29	29,0	90	90,0	10	10,0	$\chi^2=11,50$ $p=0,0007$
organizacja pracy	86	86,0	14	14,0	90	90,0	10	10,0	$\chi^2=0,76$ $p=0,38$
warunki sprzętowe	57	57,0	43	43,0	54	54,0	46	46,0	$\chi^2=0,18$ $p=0,67$
warunki finansowe	28	28,0	72	72,0	24	24,0	76	76,0	$\chi^2=0,42$ $p=0,52$
warunki lokalowe	23	23,0	77	77,0	16	16,0	84	84,0	$\chi^2=1,56$ $p=0,21$
sposób dokumentowania czynności	86	86,0	14	14,0	97	97,0	3	3,0	$\chi^2=7,77$ $p=0,005$

Dyskusja

Na temat wpływu normalizacji na proces leczenia i opieki pielęgniarskiej respondenci mieli podobne zdanie. Większą aprobatę wyrazili respondenci szpitala Publicznego, którzy istotnie częściej uważali, że procedury, standardy i monitorowanie pracą pomaga w leczeniu i opiece pielęgniarskiej (96%). Tylko 75% ($p=0,00002$) ankietowanych ze szpitala Niepublicznego miało takie samo zdanie na ten temat. Przeprowadzone badania wykazały, że 90,06% ankietowanych pielęgniarek i ratowników medycznych – istotnie częściej niż ankietowani lekarze, tylko 58,62% – uważa, że procedury, standardy i monitorowanie pracy pomaga w leczeniu i pielęgnowaniu. Stwierdzone różnice były istotne statystycznie ($p=0,00001$). Oznacza to, iż do wykonania czynności personel pielęgniarski oraz ratownicy medyczni potrzebują wskazówki, wzorca. Ważny jest fakt, iż większą pomoc w postaci standardów i procedur zauważyli ankietowani z wykształceniem średnim. Częściej – niż respondenci z wykształceniem wyższym 79,76% ($p=0,04$) – sądzili, że procedury, standardy i monitorowanie pracą pomaga w leczeniu i pielęgnowaniu 89,66%. Kobiety (87,98%) istotnie częściej – niż mężczyźni (58,82%; $p=0,004$) – uważały, że procedury, standardy i monitorowanie pracą pomaga w leczeniu i pielęgnowaniu. Dlaczego? Przypuszczać można, iż istotne są tutaj różnice w postrzeganiu tej problematyki przez mężczyzn i kobiety.

Z badań, których celem było ukazanie zmian wynikających z wdrożenia normalizacji wynika, że w szpitalu Niepublicznym uległa zmianie dokumentacja (93%), przepływ informacji między komórkami

szpitala (71%), organizacja pracy (86%) oraz sposób dokumentowania czynności (86%). Natomiast niewielkim zmianom uległy warunki lokalowe (23%) a także finansowe (28%), które – biorąc pod uwagę tendencję kryzysu ekonomicznego – nie wzrastały.

Respondenci ze szpitala Publicznego przyznali również, lecz w większym nasileniu, że w wyniku normalizacji najczęściej zmianom uległa dokumentacja (99%), przepływ informacji między komórkami organizacji (90%), sposób dokumentowania czynności (97%) i organizacja pracy (90%). Jednak warunki finansowe niezbyt często uległy wzrostowi w badanej grupie (24%). Nie poprawiły się też warunki lokalowe zdaniem 16% ankietowanych.

Jak podaje M. Harrison, niektóre zmiany w placówkach medycznych mogą dotyczyć pewnego obszaru i wymagają przeprojektowania [9]. Ten proces w większym nasileniu niż w szpitalu Niepublicznym można zaobserwować w obszarze dokumentacji i w sposobie dokumentowania czynności w szpitalu Publicznym (tab. V).

Wymiana dokumentacji powinna stworzyć bezpieczeństwo dla pacjenta, co przekłada się bezpośrednio na satysfakcję [10]. Stwierdzono, że po wdrożeniu normalizacji w szpitalu Publicznym istotnie częściej zmiany dotyczyły dokumentacji ($p=0,03$), przepływu informacji pomiędzy komórkami organizacji ($p=0,0007$) oraz sposobu dokumentowania czynności ($p=0,005$). Natomiast w pozostałych zakresach nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic pomiędzy szpitalami ($p>0,05$).

Sposób świadczenia usług medycznych ewoluuje na całym świecie. Zgodnie z tym, co zauważył Con-

nolly, osoby potrzebujące pomocy medycznej (w tym miejscu należy wyjaśnić, że podstawą profesjonalnego sprzedawania usług, nie tylko z zakresu medycyny, jest wiedza) szukają jej nie tylko w swoim miejscu zamieszkania [11]. Prawo do ochrony zdrowia i życia zawarte w Konstytucji WHO, gwarantują także konstytucje współczesnych państw. Dobrostan ludzi jest często podstawą pokoju i bezpieczeństwa, zależy od szerokiej współpracy wszystkich podmiotów jednostek, a także całych narodów [12].

Wnioski

Pracownicy szpitala Publicznego i Niepublicznego w podobny sposób odczuli zmiany w jakości zarządzania po wprowadzeniu normalizacji: a. w szpitalu Publicznym szczególną uwagę zwrócono na wymianę dokumentacji oraz sposób dokumentowania wszystkich czynności wykonywanych podczas leczenia pielęgnowania i rehabilitacji pacjentów; b. w szpitalu Niepublicznym nie zwraca się istotnej uwagi na szkolenia personelu.

Piśmiennictwo / References

1. Goryński P, Wojtyniak B. Polityka zdrowotna w krajach Europy, Unii Europejskiej i w Polsce. *Prob Hig Epidemiol* 2005, 86(1): 1-10.
2. Hamrol A, Mantura W. Zarządzanie jakością. Teoria i praktyka. PWN, Warszawa 2006.
3. Opolski K, Dykowska G, Moźdzzonek M. Zarządzanie przez jakość w usługach zdrowotnych. CeDeWu, Warszawa 2009.
4. Dobska M, Dobski P. Zarządzanie jakością w podmiotach leczniczych. Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
5. Bukowska-Piastryńska A. Marketing usług zdrowotnych. Od budowania wizerunku placówki do zadowolenia klientów. CeDeWu, Warszawa 2008.
6. Włodarczyk WC. Problemy zdrowia w Narodowym Planie Rozwoju 2007-2013. *Zdr Publ Zarządz* 2006, 1(IV): 36-48.
7. Guald R. Principal-agent theory and organizational change. Lessons from New Zealand health information management. *Policy Stud* 2007, 28(1): 17-34.
8. Nowak S. Metodologia badań społecznych. PWN, Warszawa 2010.
9. Harrison MJ, Kimani J. Building capacity for a transformation initiative. System redesign at Denver Health. *Health Care Manag Rev* 2009, 34(1): 45-52.
10. Hosford S. Hospital Progress in Reducing Error: The Impact of External Interventions. *Hosp Top* 2008, 86(1).
11. Connolly S, O'Reilly D, Rosato M. Increasing inequalities in health. Is it an artifact caused by the selective movement of people? *Soc Sci Med* 2007, 64: 2008-2015.
12. Safe surgery saves life. WHO Guidelines for Safe Surgery, Genewa 2008.